

Laastinkappaleita pikkutylliparin *Charadrius dubius* munina

Heikki Arppe

Tarkistaessani 29.5.1982 edellisen vuoden pikkutyllireviiriä Helsingin Kyläsaaren polttolaitoksen viereiseltä hiekka-alueelta havaitsin vanhan pesäpaikan läheltä lähtevän pikkutyllin, joka käyttäytyi hautovan emon lailla. Kiirehdin paikalle, josta emo oli lähtenyt. Huolellisesta etsinnästä huolimatta en havainnut oletettua munapesää. Koska pikkutyllin pesää on joskus tavattoman vaikea nähdä, vaikka se olisi aiivan vieressä, palasin autoon ja odotin, kunnes emo tuli jälleen hautomaan. Otin tarkan suunnan kohti emoa ja yritin uudelleen etsiä pesää tuloksetta. Ainoa mitä löysin, oli pesäkuoppaa muistuttava painanne, jossa oli pyöreähkö laastinpala. Koska en löytänyt munapesää toistuvista yrityksistä huolimatta, aloin epäillä emon hautovan todellakin laastinkappaleita ja viritin emopyydyksen sen päälle. Hetken päästä emo hautoikin pyydyksen alla. Rengastin emon, joka oli todennäköisesti koiras. Toista emoa ei näkynyt paikalla. Arvelin, että jokin pesärosvo, esimerkiksi joku paikalla olevista variksista, olisi saattanut ryöstää pesästä munat ja vahingossa pyöräyttää laastinkappaleen pesän pohjalle. Tämän jälkeen emo olisi ryhtynyt hautomaan tätä uutta "munaa". Poistin laastinkappaleen pesästä toivoen, että linnut aloittaisivat uusintapesinnän.

Palasin paikalle 11.6. ja löysin jälleen hautomasta lähtevän emon. Pesäpaikka sijaitsi 20 metrin päässä edellisestä. Yllätyksekseni löysin pesästä useita erikokoisia laastinkappaleita, myös kulmikkaita, kasattuna siististi pesäpohjan keskelle. Nyt molemmat emot olivat paikalla. Kumminkin oli rengastettu, mutta yrityksistä huolimatta tuulisen sään vuoksi en saanut niitä kiinni. Hävitin jälleen pesän.

Kolmannen kerran kävin paikalla 9.7. Viiden metrin päässä edellisestä paikasta löytyi jälleen pesäsyvennys täynnä laastinkappaleita. Onnistuin nyt kontrolloimaan myös toisen emon. Se oli rengastettu vuotta aikaisemmin 14 kilometrin päässä poikasena. Tämä kolmas pesä oli erittäin huolellisesti rakennettu, kuten molemmat aiemmatkin.

Emojen hautomisinto oli suuri, sillä monista häiriöistä huolimatta kumpikin emo palasi poistuttuani välittömästi hautomaan. Valitettavasti en kyennyt varmistamaan kummankaan emon sukupuolta.

Miksi pikkutyllit tekivät pesän toisensa jälkeen hautoen niissä vaaleita laastinkappaleita? Ehkä kyseessä oli kaksi paritonta, nuorta koirasta, joiden pesimisvietti oli lauennut sijaistoinnaksi. On myös mahdollista, että pikkutylliparin naaras ei olisi kyennyt munimaan ja olisi näin yrittänyt hoitaa pesintäänsä.

Kokeellisesti on osoitettu, että monet linnut hautovat munien sijasta pesään asetettuja vieraita esineitä. Tässä tapauksessa näyttää kuitenkin siltä, että kyseinen pikkutyllipari on kolmasti saman pesintäkauden aikana ryhtynyt hautomaan löytämiään keinotekoisia muna.

Summary: Little Ringed Plover *Charadrius dubius* incubating pieces of mortar

In summer 1982 I observed exceptional behaviour in a pair of Little Ringed Plovers In Helsinki. On 29 May, 11 June and 7 July I found three nests in which the same pair were incubating little pieces of mortar instead of eggs.

I ringed one of the two birds incubating a piece of mortar in the first nest. The next two nests also contained pieces of mortar. When the pair were inhabiting their third nest, I captured the other bird and found that it had been ringed as a chick the year before.

Why did these birds use "artificial eggs"? One explanation might be that two unmated one-year-old birds, both possibly males, had solved their breeding problems in this way.

Kirjoittajan osoite: Kirkkoherrantie 5 B 17, SF-00650 Helsinki 65, Finland

Tukkasotkanaaras palasi hautomaan pesää, josta poikaset olivat lähteneet

Eino Merilä & Pentti Vikberg

Kesällä 1975 merkitsimme Hailuodon Kengänkarilla (721:40 Grid 27°E) pesiviä tukkasotkanaaraita valkeilla höyhenmerkeillä tarkoituksena seurata poikueiden liikumista ja menestymistä ranta-alueilla. Eräs merkityistä naaraista, joka oli poistunut kuoriutuneiden poikasensa kanssa pesästä, palasi poikkeuksellisesti jatkamaan pesään jääneiden kuoriutumiskelvottomien munien hautomista.

Muninta alkoi 11.6. ja pesään munittiin yksitoista munaa. Haudonnan alkuvaiheessa pesinnän aloitusajankohdasta noin 40 cm kohonnut merivesi uhkasi pesää, jolloin emo korotti pesää 10 cm nyhtäen ruohoja pesän ympäriltä pesän pohjalle. Korotuksen yhteydessä uuden pesämateriaalin alle jäi neljä munaa ja varikset tai muut

vahinkoeläimet söivät neljä munaa, joten emolle jäi haudottavaksi vain kolme munaa. Emo pyydystettiin tässä vaiheessa ja merkittiin tummaan höyhenistöön maitoliimalla kiinnitetyillä valkeilla kananhöyhenillä. Seurattaessa hautomista todettiin, että naaras kaivoi pesämateriaaliin hautautuneet munat muiden munien joukkoon haudottaviksi. Hautautuneina olleet munat olivat luonnollisesti tässä vaiheessa jo kuoriutumiskelvottomia. Kolmen pesästä poistuneen poikasen jäljiltä todettiin 17.7. poljettuihin untuvakehäineksiin painuneina aikaisemmin hautautuneina olleet neljä munaa sekä kuoriutuneiden munien kalvot ja kuorimuraa.

Kymmenen päivää myöhemmin merkitty naaras pakeni pesästä, jossa kuoriutumiskelvottomat munat olivat

jäljellä. Emo oli kohentanut pesän neljää munaa ympäröiväksi siistiksi untuvakiehkuraksi, josta ei enää hevin huomannut, että pesästä oli poistunut poikue. Pesä tarkastettiin viimeisen kerran 1. päivänä elokuuta, jolloin emo edelleenkin jatkoi hautomistaan.

Perämeren alueella tukkasotkan pesien joutuminen nousevan meriveden uhkaamiksi ja pesien korottaminen on tavanomaista (mm. Merilä ym. 1975, Merilä & Vikberg 1980), jolloin pesän korotusmateriaaliin hautautuu usein munia. Sen sijaan kerran pesäainesten alle joutuneiden munien kaivaminen esiin on poikkeuksellista (Merilä & Orell, julkaisematon). Tässä tapauksessa naaras mitä ilmeisimmin oli menettänyt poikueensa pian pesästä lähdön jälkeen. Naaraalla on edelleenkin ollut riittävästi hautomisviettiä jäljellä palatakseen pesälleen kunnostamaan sen.

Andersson & Komu (1966) totesivat kaksi tapausta, joissa haahka hautoi tyhjää pesää, mahdollisesti menetettyään poikueensa.

Tukkasotkan kokonaishaudonta-ajaksi (normaali n. 26 vuorokautta; Mihelons & Blums 1976) kertyi vähintään 40 vuorokautta (kun ei lasketa pois sitä aikaa, jonka naaras vaelsi poikastensa kanssa). Sorsalinnuista esimerkiksi jouhisorsa saattaa hautoa erittäin pitkään, jos munat eivät kuoriudu (Sowls 1955). Hildén (1976) on todennut vastaavanlaisia pitkiä haudonta-aikoja haahkalla, tukkasotkalla, lapasorsalla, lapinsirillä, urpiisella sekä tali-, sini- ja hömötiisellä.

Summary: Tufted Duck returning to brood in nest after departure of ducklings

In 1975 some females of the Tufted Duck were marked with white hen feathers at Hailuoto, in the northern part of the Gulf of Bothnia (65°N, 24°E), to study the movements of the broods. One of the females laid the first of her eggs on 11 June. Soon after she had commenced laying, the sea level rose about 40 cm and the

female had to collect new nest material to raise her nest heap. During this activity four eggs were buried under the nest cup. Four eggs were stolen by crows or other animals and three hatched. During hatching the female uncovered the four buried eggs. By 17 July the female and the three ducklings had left the nest. Surprisingly, on 27 July the female was seen back in her old nest. She had repaired the nest wall and was brooding the four remaining eggs. At the last visit on 1 August, the female was still brooding. The authors consider that the female had lost her hatchlings at the very start of the post-breeding period, when her inclination to brood was still strong enough to make her return to the old eggs.

Kirjallisuus

- Andersson, E. & Komu, R. 1966: Haahkat (Somateria mollissima) hautoivat vieraita esineitä ja tyhjää pesää. — *Ornis Fennica* 43:136.
- Hildén, O. 1976: Sinitaiaisen *Parus caeruleus* ottolapset. — *Lintumies* 11:123.
- Merilä, E., Ojanen, M., Orell, M. 1975: Tukkasotkan pesimäbiologiasta. — *Suomen Riista* 26:53—59.
- Mihelons, H. A. & Blums, P. N. 1976: Sorsien populaatioekologiasta Latviassa suurisuuntaisen rengastutkimuksen valossa. — *Lintumies* 11:98—106.
- Sowls, L. K. 1955: *Prairie ducks*. — The Stackpole Company, Washington.

Kirjoittajien osoitteet:

- E. Merilä, Itäkangastie 12 A 4, SF-90500 Oulu 50, Finland;
- P. Vikberg, Metsästäjien Keskusjärjestö/Hunters' Central Organisation, Fredrikink. 47, SF-00100 Helsinki 10, Finland

Wintering areas of Great Black-backed and Herring Gulls from Heinäsaaret, the arctic USSR, and the northern Baltic in 1930—40

Mikael Kilpi & Pertti Saurola

During the early years of organized bird ringing activity in Finland (1928—33), a few ringers (mainly E. Merikallio, B. Kasantsev, O. Hytönen and D. Wikström) had the opportunity to ring gull chicks on the island group of Heinäsaaret (c. 69°45' N, 31°30' E), now in the Soviet Union. The few recoveries of these birds known to us today, illustrate both the migration route and the extent of the wintering area of these northern populations of Great Black-backed (*Larus marinus*) and Herring Gulls (*L. argentatus*). Recently, Stanley et al. (1981) discussed the origin of Herring Gulls wintering in the London area in Britain, and concluded that they are mainly birds from high latitudes, arctic Norway and Russia. It is interesting to compare this recent sample with the early Finnish records.

The Herring Gull established itself in the Finnish archipelago in the Gulf of Finland in the early 1930s (Bergman 1939). Some chicks were ringed in those early years, together with a number of Great Black-backed chicks. Records of the recoveries of these birds will also

be considered here, in order to compare their winter distribution with that of the arctic birds. Recent recoveries (1960—80) of the two species show that birds from both the Gulf of Finland and the Gulf of Bothnia are short-range migrants, wintering within the Baltic (Kilpi & Saurola, unpubl.)

Most of the birds recovered in 1930—40 were found in fresh condition, usually having been shot by the recoverer (N=65 of which 70 % had been shot). Only 15 % of them were reported as merely "found". Thus, the distribution of the recoveries mainly reflects the distribution of persons inclined to shoot gulls. As in nearly all recovery studies on larger birds, the relation between the main distribution of the finders, and the main distribution of the birds, remains unknown. In the case of the Herring Gull it is presumably safe to assume that the birds gather near urban centres, to feed on man-made food, such as garbage, but this is unlikely to be the case with the Great Black-backed Gull.

Some individuals of both species from Heinäsaaret